PACT voor kindcentra

Onderzoek naar
de meerwaarde van
Integrale Kindcentra

Inclusiekenmerken IKC’s

CIP-gegevens KONINKLIJKE BIBLIOTHEEK, DEN HAAG
Veen, A., Stigt, A. van & Ledoux, G.
Inclusiekenmerken IKC's.
Onderzoek naar de meerwaarde van Integrale Kindcentra.
Amsterdam: Kohnstamm Instituut.
(Rapport 1072, projectnummer 30819)

ISBN 978-94-6321-000-0

KOHNSTAMM
INSTITUUT

Alle rechten voorbehouden. Niets uit deze uitgave mag worden vermenigvuldigd, opgeslagen in een geautomatiseerd gegevensbestand, of openbaar gemaakt, in enige vorm of op enige wijze, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgever.

All rights reserved. No part of this publication may be reproduced, stored in a retrieval system, or transmitted, in any form or by any means, electronic, mechanical, photocopying, or otherwise, without the prior written permission of the publisher.

Uitgave en verspreiding: Kohnstamm Instituut, Roetersstraat 31, Postbus 94208, 1090 GE Amsterdam
Tel.: 020-525 1226 www.kohnstamminstituut.nl, © Copyright Kohnstamm Instituut, 2021

Inhoud

1 Achtergrond en onderzoeksvraag 4

2 Onderzoeksopzet 7
2.1 Voorbereiding 8
2.2 Uitvoering 9

3 Resultaten 12
3.1 Inleiding 13
3.2 Reden voor aanmelding en keuze voor het IKC 13
3.3 Ontwikkeling afgelopen twee jaar 19
3.4 Meerwaarde van IKC's 21
3.5 Randvoorwaarden 29

4 Samenvatting en conclusies 30
4.1 Inleiding en onderzoeksvragen 31
4.2 Resultaten 32
4.3 Conclusies 35

Literatuur 36

1 Achtergrond en onderzoeksvraag

Achtergrond en onderzoeksvraag

Integrale Kindcentra (IKC's) bestaan in Nederland al een jaar of tien en het aantal is de afgelopen jaren flink toegenomen (Van der Grinten, Kieft, Kooij, Bomhof & Van den Berg, 2019). Hoewel de condities voor IKC-ontwikkeling verre van ideaal zijn (niet passende wet- en regelgeving bijvoorbeeld), zijn de praktijken enthousiast over hun innovatieve manier van werken. Ze hebben de indruk dat zowel de kinderen, de ouders als de professionals meerwaarde ervaren van het werken volgens de principes, uitgangspunten en bouwstenen van een IKC (Veen, Ledoux, Emmelot & Gevers, 2018). Desalniettemin zijn de ervaringen en meerwaarde weinig systematisch onderzocht (Slot & Leseman, 2019).

Sinds een aantal jaren functioneert de Kennistafel van PACT, waarin zogenoemde 'voorloper-IKC's' samen met wetenschappers werken aan kwaliteitsontwikkeling door kennisdeling en onderzoek. Het onderzoek is er onder meer op gericht de meerwaarde van IKC's te laten zien ten opzichte van reguliere scholen en kinderopvangvoorzieningen.

Volgens de aan de Kennistafel deelnemende IKC's is hun meerwaarde onder meer af te meten aan het feit dat ze kinderen binnen krijgen die elders, in reguliere basisscholen of voorschoolse voorzieningen vastlopen. De IKC's geven aan deze zogenaamde zij-instromers op te kunnen vangen en een aanpak te kunnen bieden die hen ondersteunt in hun verdere ontwikkeling. Mogelijk zijn er specifieke omstandigheden of kenmerken die maken dat deze IKC's meer aankunnen dan reguliere basisscholen of voorschoolse voorzieningen. Om zichtbaar te maken wat deze kenmerken of omstandigheden zijn is een kleinschalig onderzoek uitgevoerd onder medewerkers van drie IKC's en ouders van zij-instromende kinderen op deze IKC's.

Aanleiding tot het onderzoek is een bevinding uit eerder onderzoek waarin kenmerken van IKC's in kaart werden gebracht (Veen e.a., 2018). Uit dit onderzoek kwam als kenmerkend naar voren dat de al ver gevorderde IKC's twee soorten doelen combineren in een individuele, persoonlijke benadering van kinderen. Ten eerste 'inclusie': ervoor zorgen dat kinderen die in het IKC aanwezig zijn daar ook kunnen blijven en 'binnen de muren' in een vroeg stadium de juiste ondersteuning krijgen als specifieke ondersteuning nodig is. Ten tweede 'andere doelen' bereiken: voor de ontwikkeling van

kinderen worden (ook) andere dan 'traditionele' doelen of basisvaardigheden (voorbereiden op) taal en rekenen) essentieel gevonden. Hierbij gaat het om doelen als zelfsturing, zelfstandigheid, persoonsvorming, burgerschap en samenwerken. Dit onderzoek is bedoeld om met name het kenmerk 'inclusie' verder te onderzoeken.

De centrale onderzoeksvraag is of er indicatoren of werkzame factoren voor een specifieke groep zijn die ervoor zorgen dat kinderen die in een andere setting zijn vastgelopen, in IKC's weer een groeicurve in hun ontwikkeling laten zien. De volgende deelvragen zijn voor dit onderzoek geformuleerd:

1. **Wat is de reden dat de zij-instromers op dit IKC werden aangemeld?**
2. **Hoe hebben de zij-instromers zich de afgelopen twee jaar ontwikkeld, sociaal, cognitief?**
3. **Wat heeft het IKC gedaan cq. wat biedt het IKC deze zij-instromers, in vergelijking met reguliere scholen of voorschoolse voorzieningen?**

Leeswijzer

In dit onderzoek beantwoorden we deze onderzoeksvragen. Het rapport is als volgt opgebouwd. In hoofdstuk 2 beschrijven we de onderzoekopzet. Hoofdstuk 3 bevat de resultaten uit de gesprekken met de ouders en de medewerkers van de Integrale Kindcentra. In hoofdstuk 4 vatten we de bevindingen samen en formuleren conclusies.

2 Onderzoeksopzet

2.1 Voorbereiding

Het onderzoek is gestart met een voorbereidende fase, die erop gericht was om te verkennen welke IKC's in het onderzoek betrokken konden worden, de doelgroep af te bakenen, ouderlijke toestemming te regelen en onderzoeksinstrumenten te ontwikkelen. Bij de keuze voor IKC's is voor de beantwoording van de onderzoeksvragen van belang dat de IKC's in voldoende mate te maken hebben (gehad) met zij-instromers. Als richtlijn hanteerden we tenminste tien zij-instromers per IKC over de afgelopen twee à drie jaar.

De opzet was om tenminste één IKC in het onderzoek te betrekken dat ervaring heeft met jonge zij-instromers die vanuit een andere voorschoolse instelling zijn verwezen, omdat dit zichtbaar maakt wat er voor nodig is om heel jonge kinderen, die anders naar een specifieke voorziening zoals een medisch kinderdagverblijf verwezen worden, in een reguliere voorziening op te vangen. Uiteindelijk zijn in samenspraak met de PACT-kennistafel de volgende IKC's geselecteerd en bereid gevonden aan het onderzoek mee te doen: Mondomijn (Helmond), Campus Columbus (Heerhugowaard) en Kroevendonk (Roosendaal). Met het oog op de privacy van de respondenten (ouders en leerkrachten) zullen we de namen van de IKC's verder niet in het rapport gebruiken.

Onderdeel van de voorfase was selectie van in het onderzoek te betrekken kinderen: per IKC werden in overleg vijf zij-instromers geselecteerd die voor nader onderzoek in aanmerking kwamen. Het streven was een spreiding over leeftijdsgroepen, bijvoorbeeld twee kinderen die vanuit een andere voorschoolse voorziening in een peuter- of eventueel kleutergroep zijn binnengekomen en drie kinderen die zijn ingestroomd in de midden- of bovenbouw. Om de ontwikkeling van deze kinderen in beeld te brengen moesten ze voldoende tijd in het IKC aanwezig zijn, we gingen uit van minimaal twee jaar. In totaal werden 15 cases geselecteerd, verdeeld over de drie IKC's.

In het onderzoek is gebruik gemaakt van (in dossiers of anderszins vastgelegde) informatie over kinderen. Deze data hebben we niet zelf onderzocht, maar de intern begeleider (ib'er), coach of leerkracht van het betreffende kind werd gevraagd uit de beschikbare gegevens van hun IKC de gewenste data te verzamelen en die beschikbaar te hebben tijdens het interview. Volgens geldende

wetgeving moet actieve toestemming gevraagd worden aan de ouders om informatie over individuele kinderen te delen met (in dit geval) onderzoekers. Dat moet gedaan worden vanuit de IKC's, omdat zij de beheerders zijn van deze gegevens. In de voorfase is de IKC's gevraagd om de toestemming te vragen aan ouders van wie het kind in het onderzoek betrokken werd.

Verder is de voorfase gebruikt om te achterhalen welk type informatie de IKC's over de kinderen beschikbaar hebben, in welke vorm en om te inventariseren met wie in het IKC de gesprekken over de kinderen het beste kunnen plaatsvinden, de ib'er of een andere medewerker die het betreffende kind goed kent.

Ten slotte zijn in de voorbereidende fase de onderzoeks-instrumenten ontwikkeld ten behoeve van de dataverzameling: 1) een voorbereidingsdocument, aan de hand waarvan de te bevragen ib'ers of andere medewerkers die het kind kennen, zich op het interview konden voorbereiden, 2) een gespreksleidraad voor het afnemen van deze interviews, 3) een gespreksleidraad voor interviews met de ouders.

2.2 Uitvoering

Dataverzameling

De onderzoeksvragen zijn beantwoord op basis van interviews. In totaal zijn 28 interviews gehouden:

- 11 interviews met medewerkers van de drie IKC's, over 15 kinderen (enkele medewerkers interviewden we over meerdere kinderen);
- 14 interviews met ouders (één ouder spraken we over twee kinderen);
- per IKC een interview met een ib'er over de wijze waarop de IKC's de ontwikkeling van kinderen in kaart brengen en wat de procedure is bij zij-instromers.

De interviews met de IKC-medewerkers waren deels face-to-face, deels telefonisch. Tot dit laatste moest gaandeweg de dataverzameling besloten worden vanwege de lockdown-maatregelen als gevolg van corona. De interviews duurden ongeveer 45—60 minuten per case. Vooraf werd de geïnterviewde gevraagd om tijdens het interview het dossier en andere benodigde informatie beschikbaar te hebben. Aan de hand van deze gegevens is gevraagd naar de reden van uitval/verwijzing/-instroom in het IKC en hoe het kind zich vervolgens heeft ontwikkeld, sociaal en cognitief. Ook is gevraagd wat het IKC heeft gedaan en/of aangeboden om het kind te ondersteunen.

De interviews met de ouders waren bedoeld om kenmerken van het IKC naar voren te halen die volgens hun waarneming bijdragen aan een goede integratie van hun kind in het IKC, en aan de hand van voorbeelden te kunnen beschrijven hoe het gaat in de praktijk. Het accent lag in deze gesprekken vooral op verschillen tussen de eerdere school of kinderopvang en het huidige IKC. De ouders werden telefonisch geïnterviewd. De gesprekken duurden ongeveer 30-45 minuten.

Onderzoeksgroep

Hoewel de IKC's op voorhand aangaven veel aanmeldingen van zij-instromers te krijgen, bleek het bij nader inzien niet eenvoudig om voldoende kinderen in het onderzoek te betrekken. Uiteindelijk werden 15 kinderen aangedragen verdeeld over de drie IKC's, elf jongens en vier meisjes. In Tabel 1 is te zien op welke leeftijd de kinderen instroomden. De meesten waren tussen 4-6 jaar (zeven kinderen). Het streven om kinderen over de leeftijdsgroepen te spreiden is niet helemaal gelukt, jonge kinderen zijn iets oververtegenwoordigd ten opzichte van de kinderen in de middenbouw. Op het moment van uitvoering van het onderzoek waren de meesten 9 of 10 jaar (negen kinderen).

Tabel 1 Leeftijd kinderen bij overstap naar IKC en huidige leeftijd

Overstapleeftijd	n	Huidige leeftijd	n
4-6 jaar	7	4-6 jaar	2
7-8 jaar	3	7-8 jaar	1
9-10 jaar	5	9-10 jaar	9
11-12 jaar	-	11-12 jaar	3

De meeste kinderen zijn afkomstig uit reguliere kinderopvang (peuteropvanggroep) of een kleutergroep van een reguliere basisschool, zie Tabel 2.

Tabel 2 Vorige school

Type onderwijs vorige school/kinderopvang	n
Traditioneel (niet IKC)	12
Speciaal onderwijs	1
Hoogbegaafdheidsonderwijs	1
Onbekend	1
Totaal	**15**

Instrumenten en dataverwerking

Voor de interviews met de ib'ers en de ouders werden twee aparte interviewleidraden ontwikkeld, bestaande uit open vragen. De interviews werden verwerkt met behulp van software voor kwalitatieve data-analyse, MAXQDA. De dataverzameling vond plaats in 2020.

3 Resultaten

3.1 Inleiding

In dit hoofdstuk presenteren we per onderzoeksvraag de resultaten uit de interviews met medewerkers van de drie IKC's en de ouders van de kinderen. We baseren de antwoorden in principe zowel op informatie van de ouders als van de medewerkers, maar sommige vragen, bijvoorbeeld naar de reden van overstap en verschillen tussen het IKC en de vroegere school of kinderopvang, kunnen beter worden beantwoord vanuit het perspectief van de ouders. De beantwoording van de vraag hoe het kind zich sinds aanmelding op het IKC heeft ontwikkeld baseren we zowel op de gesprekken met de ouders als die met de medewerkers.

3.2 Reden voor aanmelding en keuze voor het IKC

3.2.1 Reden voor aanmelding

Onderzoekvraag 1 luidt: **Wat is de reden dat de zij-instromers op dit IKC werden aangemeld?**
Reden waarom de zij-instromers op dit IKC werden aangemeld kunnen we vanuit twee perspectieven benaderen. In de eerste plaats de vraag waar het kind vastliep en waarom het (volgens de ouders) nodig was om over te stappen. In de tweede plaats waarom juist gekozen is voor dit IKC.

Redenen voor overstap

Zoals hiervoor beschreven zijn de kinderen die in het onderzoek centraal staan op verschillende leeftijden de onderzochte IKC's binnengekomen, vaak al op jonge leeftijd, vanuit een andere kinderopvang of een kleuterklas van een andere basisschool. De aanleiding om van school of kinderopvang te wisselen verschilt per kind.

Een ouder vertelt: *'Ze heeft eerst op een gewone basisschool gezeten in het dorp, maar ontwikkelde steeds meer fysieke klachten. Het bleek na verschillende onderzoeken dat ze sensitief en hoogbegaafd was en is toen naar een school voor hoogbegaafde kinderen gegaan. Veel kinderen op die school, liepen vast op het sociaal-emotionele stukje: reageren onvoorspelbaar, roepen dingen zo maar door de klas. Daar liep ze tegenaan omdat ze gevoelig is. Ze ontwikkelde faalangst en kreeg steeds meer problemen die ze in eerste instantie niet had. Op de hoogbegaafdenschool probeerden we haar toen te laten doubleren want ze zat in de knoei met haar gevoeligheid. Dat wilde de school niet. Ze is toen negen weken thuis komen te zitten want ze was moe, aan het einde van haar latijn. De hoogbegaafden school zei toen, ze mag niet terugkomen voordat we weten wat er precies met haar aan de hand is. De school stelde zelfs een andere school voor, speciaal onderwijs'.*

Een behoorlijk aantal ouders gaf aan dat hun kind onzeker was en niet zichzelf kon zijn op de vorige school. Vaak hadden ze het gevoel allerlei dingen te moeten die ze niet konden, durfden of wilden. Ze werden onder druk gezet. Daardoor werd het kind steeds terughoudender en angstiger: *'Mijn kind had last van faalangst bij het leren. Fouten maken en daarvan kunnen leren, dat was er te weinig op die school: dat er reflectie plaatsvindt en dat je ook kan leren van je fouten'. En een andere ouder: 'Hij ging nooit graag naar school en poepte in zijn broek van de spanning. Met sommige periodes werd het broekpoepen te heftig', en: 'De vorige school merkte problemen in gedrag en concentratie bij hem: hij had moeite om te plannen en concentreren op zijn werk. Hij had boze en agressieve buien en voelde zich niet helemaal begrepen'.*

Sommige ouders schetsen dat hun kind verdrietig, depressief of somber was. Hun kind voelde zich onbegrepen en voelde zich niet gehoord of gezien door leerkrachten. Vaak noemen ouders hierbij ook een reden: op de oude school was de klas te vol, er was verloop binnen het team of het klikte niet met de leerkracht.

Problemen waren overigens niet altijd zichtbaar op school, maar met name thuis: *'Op school liet hij niet eens opvallend gedrag zien. Hij liet niet zien dat hij ongelukkig was, maar thuis was er frustratie. 's Ochtens was mijn kind aan het krijsen dat het niet naar school wilde. Bij het schoenen aandoen, trapte hij ze elke keer uit. Op het moment dat hij de poort doorging op het schoolplein dan zette hij een ander gezicht op. Om niets te laten merken. Zijn verdriet leek hij uit te schakelen op het moment dat hij binnenkwam'.*

Ook eenzaamheid of zich sociaal niet prettig voelen wordt genoemd. Een ouder vertelt dat haar kind weinig aansluiting had met kinderen op de reguliere (vorige) school: *'Hij vond het lastig. Als vriendjes van school thuis kwamen spelen dan keek hij me aan van 'ze begrijpen mij niet'. Ze hadden niet hetzelfde niveau van spelen. Het waren drukke jongens en mijn kind is meer introvert'.*

Verder worden verschillende voorbeelden genoemd die betrekking hebben op de schoolprestaties: *'We hebben het nog wel een tijdje aangekeken op de vorige school, waar zit het hem in? Is het iets in mijn kind of iets anders? Toen kwam het rapportgesprek over de kleutercitotoets op school. De eerste cito's voor mijn kind waren A- en B-scores, maar bij het rapportgesprek over de nieuwe citotoetsen had hij diepe onvoldoendes. Ineens kregen we te horen van de school: hij moet naar de logopedie en remedial teaching. Ineens was er van alles wat zorgen baarde vanuit school'.*

Ten slotte een voorbeeld van een situatie waarin de vorige school het kind niet de zorg kon bieden die nodig was voor in dit geval een kind met het syndroom van down: *'Er werd gedoogbeleid gevoerd voor kinderen met syndroom van down. Daar werd dan begeleiding opgezet en remedial teaching, maar niemand deed het goed, ik heb er meerdere gehad voor mijn kind. Verder bemoeide niemand zich met mijn kind: leerkrachten of schoolleiding keken niet mee. Die denken er is een fulltime begeleider dus dan hoef ik daar niks meer mee te doen. Gewone leerlingen krijgen les van een leerkracht van de pabo-opleiding, maar mijn kind kreeg les van leerkrachten met een mbo-opleiding. Ik had een onderbuikgevoel gekregen dat het niet goed ging want er waren veel wisselingen in personeel. De begeleidsters hebben niet aan de bel getrokken, maar ik ben zelf het gesprek aangegaan. Toen zeiden ze dat mijn kind aan zijn plafond zat en niks meer kon leren. Ze hebben er te weinig verstand van want mijn kind zit niet aan zijn leerplafond, maar heeft van hen inderdaad niets geleerd en is gefrustreerd geraakt. Dat is kwalijk'.*

Samenvattend geldt dat vaak een combinatie van factoren aanleiding is om over te stappen. Wat precies de kern van het probleem is, is in sommige gevallen voor de ouders en de medewerkers van de kinderopvang of school aanvankelijk nog niet duidelijk. Voorbeelden (met name van jongere kinderen) zijn dat het kind snel boos wordt, moeite heeft met concentratie of snel afgeleid, zich niet goed kan uitdrukken, niet goed kan spelen of werken met andere kinderen of snel verveeld is. Soms zijn er wel vermoedens waar het probleem uit voortkomt, zoals hoogbegaafdheid of een autisme-spectrumstoornis of (lichamelijke) problematiek, zoals spraak- of gehoorproblemen. Een paar kinderen hebben een lichamelijke en/of geestelijke beperking, zoals een motorische handicap of syndroom van down. Met name bij jonge kinderen zijn de problemen vaak nog diffuus en niet uitgekristalliseerd, waardoor er in de periode van het overstappen nog geen duidelijke oorzaak was voor het probleem. In veel gevallen is hier pas na de overstap naar het IKC meer duidelijkheid in gekomen.

3.2.2 Keuze voor dit IKC?

De medewerkers

Uit de gesprekken met de medewerkers hebben we afgeleid dat het betreffende IKC in zijn algemeenheid zij-instromers met specifieke kenmerken aantrekt. Op het eerste IKC zijn zij-instromers niet in de eerste plaats kinderen die op andere scholen vastlopen, maar (vooral) ook kinderen die door verhuizing in de buurt komen wonen. Bij de kinderen die op andere scholen vastlopen gaat het grotendeels om kinderen die getypeerd worden als hoog intelligent, hoogbegaafd. Vaak vervelen kinderen zich op de andere school of worden er om hun hoogbegaafdheid gepest. Wat dit IKC kan bieden is veel ervaring met hoogbegaafden: een gedifferentieerde aanpak en er is veel oog voor het pedagogisch klimaat.

In het tweede IKC staat zorg voor de leerlingen hoog in het vaandel. Men is gespecialiseerd in de opvang van kinderen met een meervoudige beperking. Evenals op de andere IKC’s werkt men met een breed samengesteld team van professionals: leerkrachten, pedagogisch medewerkers, ib’ers, onderwijsondersteuners en jeugdhulpexperts. Deze laatsten dragen vooral bij aan het versterken van het handelen van leerkrachten en pedagogisch medewerkers in de omgang met kinderen met een zorgvraag. Zij-instromers zijn dus gemiddeld vaak kinderen met een beperking.

In het derde kindcentrum is niet zo'n duidelijk profiel van leerlingen van elders komen, eerder is sprake van een mix van kinderen die op hun eerdere school niet het juiste aanbod kregen, waardoor zich bijvoorbeeld sociaal-emotionele problemen ontwikkelden.

De ouders

Er zijn verschillende motieven of redenen waarom ouders gekozen hebben voor het betreffende IKC, of er terecht zijn gekomen.

Vanwege het concept: *'De vorm van lesgeven en onderwijs sprak me aan. Kinderen zijn niet allemaal hetzelfde, iedereen is wie die is. Dat onderschrijft het IKC', 'Vooral dat het gaat om de ontwikkeling en niet om het niveau. Dat ze kijken naar het kind op alle vlakken ook sociaal-emotioneel. Dat ze het belangrijk vinden dat alle kinderen mee kunnen doen en kijken wat ieder kind nodig heeft'. Een andere ouder zegt: 'Het IKC werkt met inclusief denken. Zij deden het meeste voor hoogbegaafde kinderen speciaal voor hogere IQ's. Dit was eigenlijk de enige keus'.*

Vanwege de kindnabije hulp of zorg-expertise: *'We hebben eerst gekeken bij rec-4 want dat was het advies vanuit het samenwerkingsverband, maar dat vonden we verschrikkelijk, allemaal kleine eilandjes. Toen zijn we gaan kijken welke school biedt goede zorg en goed inclusief onderwijs, meer ruimte en aandacht voor kinderen die anders zijn?'* Voor een kind met het syndroom van down zegt de ouder dat ook de deskundigheid van het team belangrijk was om voor dit IKC te kiezen: *'Omdat het IKC een visie heeft: geloven in ontwikkelen altijd. Dat doen ze echt en ze doen er echt hun best voor met deskundigheid. We wonen in B. dus mijn kind moet iedere dag heen en weer, maar het is het waard. Speciaal onderwijs is niet de beste keus want er wordt daar weinig tijd besteed aan cognitieve vakken meer gericht op sociaal gedrag'.* Voor een ouder is de samenwerking met een medisch kinderdagverblijf op school noodzakelijk omdat het kind een autismestoornis heeft: *'een plek waar hij tot rust kon komen, dat had hij nodig om mee te kunnen draaien in de klas'.*

Vanwege de omgang met hen als ouder en de aandacht die er was voor wat het kind precies nodig heeft: *'Belangrijkste reden voor dit IKC was het gevoel wat we kregen bij de rondleiding op het IKC. We kregen het gevoel: er is echt interesse in ons kind. Medewerkers vroegen bijvoorbeeld: waar loopt hij nu op vast? Er werden veel vragen aan ons gesteld en waarden gehecht aan wat wij dachten'.*

Een andere ouder zegt dat de keus voor het specifieke IKC was ingegeven door *'wat er op de site beschreven stond, het onderwijs komt naar het kind toe, dus echt behoeften van kind, niet die van het onderwijs, staan centraal. Dat past het best bij mijn kind, dat het op zijn eigen manier kan doen, in een eigen tempo'.*

Sommige ouders hebben via via over het IKC gehoord: *'Er zijn genoeg scholen in de buurt, maar die zijn allemaal hetzelfde. Een ander kind dat ik ken via-via was naar dit IKC gegaan. Ik liet toen een filmpje zien aan mijn zoon van het IKC en toen wilde mijn zoon daarnaartoe'.* Het IKC bood een veilige plek waar het kind zichzelf kon zijn, wat belangrijk was voor de ouders. De ouder vertelt dat het kind eind groep 7 een dag ging 'oefenen' op het IKC en er *'een stralende jongen naar buiten kwam die zei: weet je wat ik mocht de hele dag? Ik mocht de hele dag mezelf zijn'.*

Ten slotte spelen ook locatie en afstand een rol: *'Ik koos in eerste instantie voor het IKC omdat de school dichtbij is', 'Lekker dichtbij, en nummer 1'.*

3.3 Ontwikkeling afgelopen twee jaar

In deze paragraaf gaan we in op onderzoeksvraag 2: **Hoe hebben de zij-instromers zich de afgelopen twee jaar ontwikkeld, sociaal, cognitief?**

Deze vraag is zowel voorgelegd aan de IKC-medewerkers als aan de ouders. Een groot deel van de kinderen die in het onderzoek betrokken zijn was vrij jong bij binnenkomst in het IKC. De vraag naar 'de afgelopen twee jaar' is dan een lange periode. Voor een deel geldt ook dat het beeld over de situatie in de beginperiode van de leerling al weer wat vervaagd is, juist omdat het alweer wat langer geleden is. Dit maakt dat de antwoorden bij deze vraag niet altijd precies of gedetailleerd waren. Een ander voorbehoud is dat de geïnterviewde ib'ers zelf het kind niet altijd die hele periode van nabij hebben meegemaakt. Maar over het algemeen hebben ze voor het interview voldoende informatie over het kind uit een dossier kunnen halen, om zich een beeld te kunnen vormen.

Zonder uitzondering zien de geïnterviewde medewerkers dat kinderen zich positief ontwikkelen na de overstap naar het IKC. Kinderen die onzeker of terughoudend binnenkwamen bloeiden na een paar weken op. De geïnterviewde IKC-medewerkers gebruiken woorden als het kind is *'ontdooid'*, of *'hij weet de leerkracht goed te vinden als er iets is'*, of *'hij durft van zich te laten horen'.*

In grote lijnen is het beeld dat het bij binnenkomst met name op sociaal-emotioneel vlak niet goed met hem of haar ging, maar dat het kind, mede door de aanpak opener en zekerder is geworden. In veel gevallen gaat het dan ook in cognitief opzicht beter. Sommige kinderen blijven moeite houden met leren. Dat vertellen medewerkers dan ook, maar benadrukken dat ze altijd samen op zoek gaan naar oplossingen die bij het kind passen en waarbij het belangrijkste is dat het kind goed in haar/zijn vel zit.

Ouders zijn over de hele linie positief over hoe hun kind zich ontwikkelt op het IKC. In de eerste plaats gaat het op sociaal-emotioneel vlak beter met de meeste kinderen dan op hun vorige school of opvang. Een kind ging bijvoorbeeld niet altijd met plezier naar school, maar nu: *'Is ze vrolijker, blijer, minder moe, slaapt beter en is rustiger'.* Een ouder van een kind dat op tienjarige leeftijd op het IKC is ingestroomd zegt: *'Hij heeft meer energie. Vorig jaar wilde hij weg bij de scouting, met volleyballen*

liep het niet altijd lekker, hij wilde met alles stoppen. Hij is ondertussen veranderd van club en doet nu ook toneel en weer scouting. Hij is nog weleens moe, maar niet uitgeput zoals vroeger. Eerst moest hij zich staande houden, en nu leeft 'ie'.

De verandering op sociaal-emotioneel vlak treedt vaak al in de eerste periode op: *'Hij was meteen op zijn plek. Superleuk om te zien. Spelen deed hij mee, elk kind is in het begin verlegen en hij ook, maar wel weer op de manier zoals we hem kenden'.* Een andere ouder: *'Toen hij kwam voor kennismaking is hij meteen meerdere dagen gebleven, net voor de vakantie. En in de vakantie zagen we al een verandering daardoor bij hem. Hij lachte, stond open voor fantasie. Thuis moest er weer een speelkleed komen, moest de lego van zolder, hij ging weer met fantasie bouwen'.* Over een kind met Gilles de la Tourette vertelt de ouder: *'Hij speelt veel meer met anderen. Binnen een paar weken zag ik een heel ontspannen, vrolijk kind dat graag naar school ging, met vriendjes afsprak'.*

Een deel van de ouders vertelt dat het nu ook cognitief goed gaat: het kind leest een boek, terwijl het voordien überhaupt niet las, is rekenen leuk gaan vinden terwijl het er vroeger tegenop zag. Verder zien veel ouders ook dat kinderen andere dingen leren op hun vorige school: zichzelf leren kennen, zien waar hij of zij goed in is, zelfstandiger zijn, zelf oplossingen voor problemen aandragen, meer worden uitgedaagd: *'Het valt me op dat hij veel heeft geleerd'; 'Met rekenen is hij echt vooruitgegaan'; 'Hij gaat nu weer volle dagen naar school, heeft zelfs zin om te lezen. De afkeer voor lezen is weg'.* Daar draagt ook aan bij dat het kind in eigen tempo en op eigen niveau kan leren: *'Hij groeit snel omdat hij nu op zijn eigen niveau kan werken en niet hoeft te wachten totdat iedereen bijgelopen is'. Hij is zelfstandiger geworden, kan nu beter plannen'; Hij wil nog verder versnellen. De leren-leren spirit heeft hij weer helemaal te pakken. Hij is bijvoorbeeld weer gaan lezen'.* Sommige kinderen verwoorden zelf hoe blij ze zijn met de huidige omstandigheden:

3.4 Meerwaarde van IKC's

De derde onderzoeksvraag luidt: **Wat heeft het IKC gedaan cq. wat biedt het IKC deze zij-instromers, in vergelijking met reguliere scholen of voorschoolse voorzieningen?**

Bij het beantwoorden van deze vraag wat het IKC biedt in vergelijking met de vorige school, maken we vooral gebruik van de interviews met de ouders, omdat zij immers contrasten kunnen schetsen met de vorige school of opvang.

3.4.1 Pedagogisch klimaat

Kenmerken die ouders noemen als verschil met de vorige school of opvang hebben in de eerste plaats betrekking op het welbevinden en de sociaal-emotionele ontwikkeling van het kind en het pedagogisch klimaat van de school.

Om de ervaringen van ouders te kunnen plaatsen schetsen we eerst kort wat de geïnterviewde medewerkers vertellen over de gehanteerde intakeprocedure voor zij-instromers en voor reguliere kinderen die voor het kindcentrum worden aangemeld.

De IKC's hechten er belang aan om te verkennen of een kind op de school past, zicht te krijgen op wat vervolgens een geëigende aanpak of een passend aanbod zou zijn en wat de benodigde randvoorwaarden zijn. Zeker in het geval van een kind met extra zorg is nodig om na te gaan wat men zelf 'in huis heeft' en wat eventueel nog van buiten gehaald moet worden.

Op één van de IKC's zorgt één teamlid, meestal de ib'er, voor de voorbereiding van plaatsing van een kind. In het geval van een zij-instromende leerling volgt vanaf de aanmelding een zorgvuldige procedure waarbij uit verschillende bronnen (vorige school, ouders, eventuele hulpverleners) informatie over het kind wordt verzameld met als doel een zo compleet mogelijk beeld krijgen van het kind. De bevindingen worden in een powerpointsessie aan het hele team (inclusief ondersteunend personeel, zoals de conciërge) gepresenteerd. Besproken wordt wat de behoeften van het kind zijn en of men het als school 'aan kan'. De beoogde uitkomst is een breed gedragen besluit over plaatsing en wat daar voor nodig zou zijn.

Door het hele team te laten meepraten en meedenken merkt men dat er over de hele schoolloopbaan van het aangemelde kind wordt nagedacht. De geïnterviewde ib'er verwoordt de opbrengst van de werkwijze zo: *'Met de leerlingpopulatie die wij nu hebben kan ik niet als ib'er in mijn eentje zeggen: ik vind dat dit kind geplaatst kan worden. Daar heb ik echt m'n collega's voor nodig, die de groepen kennen, die de kinderen kennen, die weten welke tijd en middelen we hebben. Daardoor voelt het niet als: er komt een nieuwe leerling en jij moet dit kind gaan helpen, maar hebben we echt het gevoel: we moeten het samen doen. En door onze systematische manier van informatieverzameling is het hele kind in beeld. Zo weten we waar we aan beginnen en voelen we ons allemaal verantwoordelijk'.*

Ook de andere IKC's dragen voorbeelden aan die een zorgvuldige intake illustreren: er is sprake van warme overdracht vanuit de oude school of voorschoolse voorziening, huisbezoek is onderdeel van het traject en kinderen komen een aantal dagen op proef meedraaien, om in te kunnen schatten of de school echt iets voor hen is en van beide kanten te bekijken 'of het bevalt'. In deze fase is ook veel persoonlijke uitwisseling met de ouders.

De IKC's vinden het belangrijk dat een kind zich vanaf het eerste moment welkom voelt. Dat merken ouders: *'Dat mijn kind hier zit wordt gedragen door het hele team, dat merk je'. 'Ze werd heel goed opgevangen. De school zei: eerst de glimlach op haar gezicht terug'.* De IKC's zoeken volgens de ouders steeds naar mogelijkheden voor het kind om zich veilig te voelen, om tot leren te kunnen komen, al is het bijvoorbeeld met hulpmiddelen, zoals pictogrammen, of foto's *'waarmee hij kan laten zien wat hem gelukkig maakt, waarmee kan hij getroost worden. Ze kwamen er bijvoorbeeld op dat hij foto's kon meenemen'.*

Opvallend is verder dat medewerkers moeite doen om het kind goed te leren kennen, en persoonlijke aandacht geven: *'Leerkrachten staan bij de deur en geven een hand, ze vragen dan: wat heb je gisteren gedaan, hoe ging voetbal? Dan voel je je als kind echt gezien'; 'Het is een warm bad'; 'De school heeft veel leerlingen, maar de directeur en al het personeel, ze kennen de kinderen allemaal. Kinderen hobbelen niet als onbekenden door de school'; 'Ook de directeur kent de kinderen, de thuissituaties. Dat is echt iets waar andere scholen van kunnen leren'; 'Ze kennen alle kinderen bij naam, bijvoorbeeld ook de orthopedagoog, die niet alle kinderen begeleidt. En dat voor zo'n grote school'; 'Hier zien ze wie J. is'; 'Een belangrijk punt is: ze kijken naar wat het kind heeft, zonder naar*

de groep te kijken. Gewoon het individuele kind'. Daarbij wordt ook moeite gedaan om alle kinderen in de activiteiten te betrekken: *'Alle kinderen worden gezien en iedereen doet mee. Niemand kijkt van je op. Zo is er een kind met een sondeslangetje. Dat vindt iedereen normaal'.*

De medewerkers willen bevorderen dat kinderen zich veilig voelen. Dat zit volgens de ouders bijvoorbeeld in het kinderen aanmoedigen om om hulp te vragen, zowel bij de leerkracht als bij medeleerlingen: *'Ze hebben een maatje. Als ze ergens niet uitkomen, mag je bij je maatje kijken of zoek je iemand die je verder kan helpen'; 'De leerkrachten hameren er best wel op: als je een vraag hebt of hulp nodig hebt, durf het dan te vragen'.* Een moeder vertelt dat haar dochter wordt aangemoedigd om een paar keer per dag een vraag aan de juf te stellen, zodat de juf inzicht krijgt in de zorgen van het kind of waar ze moeite mee heeft: *'Dan kijken ze er samen naar'.* En er wordt rekening gehouden met hun inbreng: *'Ze hebben een leerlingenraad en mogen bijvoorbeeld een feestje organiseren. Ieder kind heeft een stem, iedereen mag iets inbrengen'.*

Verder valt de ouders op dat er veel moeite wordt gedaan om goede onderlinge relaties en begrip voor elkaar te bevorderen. Daar draagt ook de organisatie aan bij: de IKC's zijn de hele dag open en kinderen van verschillende leeftijden komen elkaar in allerlei activiteiten en omstandigheden tegen. *'Vroeger had hij niet zoveel contact, dat was zijn probleem. Nu speelt hij met kinderen die jonger zijn, dat past goed bij hem en dat kan hier ook'; 'Je speelt niet alleen met iemand uit je eigen klas, maar omdat je veel leerlingen tijdens de lessen tegenkomt speel je met veel meer kinderen. Dat bereidt ze voor op het echte leven'.*

Vriendschappen beperken zich niet alleen tot binnen de school, ook daarbuiten. Een moeder van een kind dat op de vorige school moeilijk contact legde zegt: *'Ik heb nog nooit zoveel rondgereden voor speelafspraken'.* Andere ouders zeggen: *'Hij heeft veel kinderen om mee te spelen'; 'Hij heeft veel kinderen leren kennen'; 'Ze zijn ook aardig tegen elkaar en gaan respectvol met elkaar om'.*

Er is veel aandacht voor goede sociale relaties. Dit draagt eraan bij dat kinderen aardig en hulpvaardig zijn: *'Mijn zoon was heel hard gevallen. Toen kwamen andere kinderen kijken of het wel goed ging, haalden water voor hem enzovoort. Ik wist niet wat ik zag, dat kinderen ook zo lief voor elkaar kunnen zijn'.* Hier is ook speciaal aandacht voor: *'In het vak Levenslessen, dat gaat over 'hoe ga je met elkaar om, hoe wil je in het leven staan'.*

Ten slotte: niet alleen medeleerlingen zijn belangrijk. Ook een dier kan vriend worden en troost bieden: *'Er is een schoolhond waar hij mee mag wandelen als hij daar behoefte aan heeft of even niet goed in zijn vel zit'.*

Uit de interviews met de medewerkers komt naar voren dat ze veel moeite doen om de sociale redzaamheid te bevorderen. Een medewerker vertelt: *'Ik heb zelf flink ingestoken op de relatie en het vertrouwen in J. Nadat hij had verteld het gevoel te hebben dat hij in de pauze gepest werd is het idee van het kaartje ontstaan. Het kaartje was een klein dingetje dat nodig was. Het was een plaatje van zijn kat en als hij die ophing, op een geheime plek, dan kwam ik naar hem toe om te vragen hoe het ging en wat er aan de hand was. Op die manier hoefde hij niet naar mij toe te komen, iets wat hij moeilijk vindt. Het hangt op een vaste plek op school. En eigenlijk is het nooit nodig geweest. Want alleen al het idee biedt hem troost'.*

3.4.2 Didactische aanpak

Ook de didactische aanpak verschilt van die op de vorige school. Dat betreft vooral het bieden van maatwerk wat betreft leertempo en leerroute. Veel leerlingen liepen op de oude school vast, omdat ze te snel moesten of omdat ze te weinig werden uitgedaagd. *'Hij heeft extra werk als hij sneller klaar is dan de andere leerlingen. De leerkracht was heel positief, maar ze bleven wel finetunen: wat heeft hij precies nodig?'; Het aanbod wordt op hem aangepast. Voor hem is dat vaak pluswerk. Ieder kind krijgt de kans om te werken op eigen niveau en eigen tempo. Maar toch zitten ze bij elkaar in een klas'; 'Op de vorige school vond hij het heel vervelend te moeten stoppen met dingen als hij nog niet klaar was. Hier hebben ze speciale tijd om dingen af te maken'.* En je mag samenwerken: *'ze hebben een vast maatje. Als je ergens niet uit komt, ga je eerst kijken bij je maatje of iemand anders aan tafel'.*

De IKC's hanteren allerlei vormen van beoordelen en volgen van de ontwikkeling van leerlingen. Voorbeelden zijn het houden van leergesprekken met leerlingen, portfolio's, leerlingen die aan ouders uitleggen wat ze geleerd hebben, al dan niet met gebruik van hulpmiddelen zoals rubrics en andere vormen van indelingen van vaardigheidsniveaus. De laatste zijn naast meer traditionele vormen van toetsen, zoals die in het Cito-leerlingvolgsysteem, vooral van belang als houvast bij het volgen van ontwikkeling.

Ouders merken dat er goed naar de kinderen gekeken wordt, aan de hand van allerlei soorten instrumenten: *'Er wordt veel informatie over de kinderen verzameld: 'Ze kijken op alle vlakken, ook sociaal-emotioneel' ; 'Ze weten heel veel over je kind'.* Dat stelt de medewerkers volgens de ouders in staat om goed in te spelen op de behoeften van individuele kinderen in de manier waarop ze willen leren: *'Ze mogen bijvoorbeeld een zandloper op de 'tafeltrap' zetten en dan kunnen ze de tafels oefenen. Op de vloer ligt soms ook de kaart van Nederland van alle steden en elke keer als je erover heen loopt dan zie je het elke keer'; 'Ze kijken steeds: waar loopt hij nu tegenaan, wat werkt dan het beste? Hij kan nu met blokletters schrijven en dat mag ook'; 'Ze mogen ook bewegen tussendoor, dat vindt niemand vreemd, het wordt juist gestimuleerd'; 'Hij is heel gefrustreerd soms als hij teveel moet lezen. De instructie was om het formulier van links naar rechts in te vullen, maar hij kon dat niet meer en is het van boven naar onderen in gaan vullen. De juf zei daarover: je moet het zo zien, hij heeft het afgemaakt op zijn manier, hij heeft het niet verscheurd, is niet weggelopen, maar heeft maar heeft het op zijn eigen manier gedaan. Dat is niet fout, maar creatief'; 'Het lezen gaf hem heel veel frustratie. Het ging gewoon niet. De school heeft toen gezegd: we laten het lezen even en richten ons op wat hij wel kan en leuk vindt'; 'Ze mag leren op haar manier. Zelfs als je de instructie niet mee wilt doen, mag je op een ander moment meedoen'.*

Over een kind met een autisme-spectrum-stoornis omschrijft een ouder hoe hier rekening mee wordt gehouden: *'Ze spelen er op in, door stemmingen te laten uitdrukken met pictogrammen. Blij en boos, dat mag je aangeven, of een grens aangeven: hou op, stop. Daar heeft hij moeite mee. Ze oefenen dat ook met elkaar, het stop zeggen'.* Een andere ouder vertelt: *'Schrijven en motoriek bij schrijven gaat niet. De fysio zit in de school, dus die kijkt en helpt mee'.* Een ouder met een kind met dyslexie vertelt: *'Er is echt interesse in hem, ze kijken echt goed: wat werkt er bij hem. Dat bespreken ze ook met elkaar. De vorige school zag het dyslexieprobleem wel, maar zette vooral in op logopedie en remedial teaching. Het IKC zag zijn emotionele problemen en hebben hem daar eerst bij geholpen. De dyslexie is er wel, maar nu de andere problemen minder zijn, kan hij daar ook mee omgaan. Bovendien helpen ze hem met zijn dyslexie ook op een andere manier. Ze hebben daar goed onderzoek naar gedaan en nu is er een behandeling gestart. Hij is geen uitblinker, maar werkt wel met plezier'.*

Een ouder met een kind met syndroom van down zegt: *'In het speciaal onderwijs zouden ze nu misschien het lezen en rekenen opgeven en hem dingen laten doen, zoals de vaatwasser uitruimen. Dat kan hij thuis ook. Hier proberen ze hem echt nog verder te helpen met lezen en rekenen'.* En daarbij: *'Op zijn vorige school zat hij uren met een begeleider alleen. Hier zeiden ze dat dat niet nodig was. Hij zit nu een uurtje met de begeleider en nu blijkt dat hij de rest van de tijd ook goed zelfstandig kan functioneren in de groep'.* Daarbij helpt dat kinderen vaak in kleine groepjes worden geïnstrueerd en begeleid: *'In kleinere groepjes werken, niet klassikaal. Dat werkt voor mijn dochter. Anders let ze op alles en iedereen, behalve op wat ze zelf moet doen. Dus in kleine groepjes lees- en rekeninstructie'.*

3.4.3 Aanbod en curriculum

Op de onderzochte IKC's is het onderwijsprogramma anders georganiseerd. Kenmerkend vinden ouders vooral de keuzevrijheid en het brede aanbod. Het brede curriculum bevordert dat kinderen kunnen ontdekken wat ze leuk vinden en waar ze goed in zijn: '*Op de vorige school was het meer leren, je werk doen en naar huis. Nu kan hij kiezen uit allerlei workshops. Hij is niet alleen cognitief bezig maar doet ook van alles, bijvoorbeeld in de kookworkshop is hij met grammen bezig en van de week zei hij 'misschien word ik illustrator'; 'Je kunt jezelf ontdekken terwijl je bezig bent'; 'Hij doet mee aan drumlessen op school, daar kan hij in uitblinken'. 'Het Spaanse aanbod een keer per week vindt hij heel leuk'.*

Ouders merken ook op wat de keuzevrijheid doet men hun kind: *'Hij is vrij om zijn eigen rooster te maken. Dat heeft hem echt zelfstandig en verantwoordelijk gemaakt'.* Een enkele ouder vraagt zich af of de keuzevrijheid wel voldoende begeleid wordt: *'Ze kiest wel heel vaak creatieve vakken. Daar maak ik me zorgen over richting het voortgezet onderwijs'.*

3.4.4 Organisatie van het IKC

In de IKC's zitten kinderen uit meerdere leerjaren en leeftijden in units bij elkaar en volgen hierbinnen hun eigen leerroutes. Ouders zijn om meerdere redenen enthousiast over deze vorm van onderwijs organiseren. Het bevordert de keuzevrijheid: *'de units gaan open en dan kunnen ze keuzes maken waar ze heen gaan, dat werkt voor hem, het motiveert'.* Maar het bevordert ook dat een kind meer opgaat in de groep. Een ouder met een kind met het syndroom van down vertelt: *'Op zijn vorige school zat hij uren met een begeleider alleen. Hier zeiden ze dat dat niet nodig was. Hij zit nu korte tijd met de begeleider en het blijkt dat hij de rest van de tijd ook goed zelfstandig kan functioneren in de groep'.*

De meeste ouders komen te spreken over de volwassenen die bij hun kind betrokken zijn. Het team is breed samengesteld. Naast leerkrachten zijn er andere professionals aanwezig zoals pedagogisch medewerkers, onderwijsassistenten, jeugdhulpverleners en vakleerkrachten. Over deze brede expertise binnen het team merken ouders onder meer het volgende op: *'Ze willen eigenlijk iedereen die op school zit zelf helpen en ondersteunen, dus zonder hulp van buiten. Daar is ook in voorzien, bijvoorbeeld door leerkrachtondersteuners, maar ook is er een soort medisch kinderdagverblijf'; 'Ze zijn in heel veel gespecialiseerd'; 'Er is zorg, met fysiotherapie en dergelijke. Er zijn kinderen met syndroom van down, met gedragsproblematiek. Er is overal wel hulp voor'; 'Veel hulp. Behalve de leerkracht is er de onderwijsassistent en de ib'er'.*

De inzet van al deze expertise heeft in de ogen van ouders ook resultaat: *'Hij ging aan de slag met taal en met iemand anders ging hij aan de slag met rekenen. Het gaat nu zo goed dat hij weer op niveau zit'.* Daarbij werken de volwassenen volgens de ouders goed samen en is er veel onderling contact en professionele uitwisseling over de kinderen. Een IKC-medewerker geeft als voorbeeld dat de onderwijsassistent, die aanwezig is bij het startgesprek, op huisbezoek gaat en vervolgens veel tijd aan de betreffende leerling besteedt, de leerling ook in praktische zin op weg helpt en ondertussen achtergrondinformatie over de leerling verzamelt, waar andere teamleden dan weer mee verder kunnen. Een ouder formuleert: *'Ze hebben met zijn allen besloten dat hij hier kan komen. Dat merk je. Ze staan er niet alleen voor'; 'Het team is steeds met zijn allen op zoek naar: wat werkt wel'. 'Ze kijken steeds intern wie er het beste kan helpen'; 'Er is een mooi netwerk, ook met de onderwijsassistenten'.*

3.4.5 Omgang met de ouders, ervaren partnerschap

De meeste ouders hebben ervaren dat er sprake is van partnerschap, dat wil zeggen dat ze zich vanaf het begin serieus genomen voelen, eerst bij de intake en later, toen hun kind eenmaal geplaatst was. *'Als ouders ben je welkom'; 'Ze praten echt met je, gelijkwaardig'; 'De school zegt vaak: 'jullie kennen je kind het best'; of: 'Wat werkt er dan thuis'?*; Of: *'Als jullie gevoel zegt dat we dit serieus moeten nemen, gaan we daarmee aan de slag'; 'Ik voel me echt in alles gehoord'.* De school doet moeite om het kind en de ouders te leren kennen: *'Ik was heel verbaasd, ze brengen een huisbezoek. Zo weten ze uit wat voor soort gezin kinderen komen'.*

Het IKC wil ook zichtbaar maken wat ze doet en inzicht geven in de ontwikkeling: *'Je kunt als ouder bijvoorbeeld mee doen met het 'meedoe-kwartier'. Meedoen en meekijken, iedere dag'; 'Ik krijg elke dag via de app een kort verslag van wat hij gedaan heeft en hoe het ging, met foto's erbij wat hij moeilijk vond of niet'; 'Twee a drie keer in het jaar een oudergesprek, met het kind erbij. Dan is ook het kind aan het woord. Je krijgt dan ook mee wat de leerkracht ziet bij je kind, hoe hij zich voelt, hoe de samenwerking gaat'.* Er wordt ook graag gebruik gemaakt van de expertise van ouders in de les: *'Ouders denken en doen mee'; 'Werk je bij de politie, kom er dan iets over vertellen'.*

Sommige ouders hadden na hun ervaring op de vorige school het vertrouwen in het onderwijs verloren. Uit de gesprekken krijgen we het beeld dat de manier waarop het IKC met de ouders omgaat het vertrouwen bevordert: *'We zijn zo blij met de overstap. We varen nu blind op de school, zonder zorgen te hebben'.*

3.5 Randvoorwaarden

Er ontstaat een beeld van het IKC als een ‘goed vangnet’. Dat vinden ook de geïnterviewde medewerkers. De meeste zij-instromers die zich aandienen kunnen een plek krijgen op het IKC, al zijn de motieven niet altijd uitsluitend gedacht vanuit het kind. Soms spelen andere motieven een rol, bijvoorbeeld toelating met het oog op de leerlingaantallen. Af en toe wordt een zij-instromer op inhoudelijke gronden geweigerd, maar dat komt volgende de medewerkers zelden voor. Een negatief advies wordt bijvoorbeeld gegeven wanneer na vooronderzoek blijkt dat men het betreffende kind niet kan bieden wat het nodig heeft. Een kanttekening is dat er grenzen zijn aan de capaciteit van de groep zij-instromers die tegelijkertijd instroomt. Teveel zij-instromers kunnen volgens hen het systeem verstoren. Het werkt volgens de geïnterviewde medewerkers, omdat veel kinderen ‘eigen kweek’ zijn en ‘hier zijn opgevoed’. Zij kennen de normen, waarden, codes en omgangsvormen: samenwerken, je zelfstandig gedragen, elkaar accepteren en respecteren, dat moet je leren.

4 Samenvatting en conclusies

4.1 Inleiding en onderzoeksvragen

Dit rapport is een verslag van onderzoek naar Integrale Kindcentra (IKC's). IKC's bestaan in Nederland al een jaar of tien en het aantal is de afgelopen jaren flink toegenomen (Van der Grinten, Kieft, Kooij, Bomhof & Van den Berg, 2019). Er zijn verschillende manieren om gestalte te geven aan een IKC. Een 'lichte' vorm is het aangaan van structurele samenwerking tussen school, voorschoolse voorzieningen, en/of met buitenschoolse opvang en jeugdhulp. Een vergaande vorm is het anders organiseren van onderwijs, kinderopvang en jeugdhulp, om voor kinderen van jongs af aan een doorgaande ontwikkeling mogelijk te maken met ruimte voor brede ontwikkelingsdoelen en op preventie gericht.

Dít onderzoek is gericht op aspecten die de meerwaarde van IKC's laten zien ten opzichte van reguliere scholen en kinderopvangvoorzieningen. Volgens de aan de Kennistafel deelnemende IKC's is hun meerwaarde onder meer af te meten aan het feit dat ze kinderen binnen krijgen die elders, in reguliere basisscholen of voorschoolse voorzieningen vastlopen. De IKC's geven aan deze zogenaamde zij-instromers op te kunnen vangen en een aanpak te kunnen bieden die hen ondersteunt in hun verdere ontwikkeling. Mogelijk zijn er specifieke omstandigheden of kenmerken die maken dat deze IKC's meer aankunnen dan reguliere basisscholen of voorschoolse voorzieningen. Dit onderzoek naar zij-instromers is uitgevoerd om zicht te krijgen op deze kenmerken of omstandigheden. We formuleerden de volgende onderzoeksvragen:

1. **Wat is de reden dat de zij-instromers op dit IKC werden aangemeld?**
2. **Hoe hebben de zij-instromers zich de afgelopen twee jaar ontwikkeld, sociaal, cognitief?**
3. **Wat heeft het IKC gedaan cq. wat biedt het IKC deze zij-instromers, in vergelijking met reguliere scholen of voorschoolse voorzieningen?**

Aan de hand van deze vragen geven we een antwoord op de centrale vraag of er in IKC's werkzame factoren voor een specifieke groep zijn die ervoor zorgen dat kinderen die in een andere setting zijn vastgelopen, in IKC's weer een groeicurve in hun ontwikkeling laten zien. Ter beantwoording van de vragen zijn interviews gehouden met ouders van zij-instromende kinderen en medewerkers van de drie IKC's, die deze kinderen goed kennen en hun ontwikkeling in beeld hebben.

Het contrast met een reguliere school of voorschoolse voorziening komt vooral naar voren uit de gesprekken met de ouders, maar ook medewerkers hebben vaak wel een beeld van wat er op de vorige school speelde en waarom een kind in het IKC goed of beter op zijn plaats is.

4.2 Resultaten

Uit de interviews met ouders en medewerkers zijn allerlei aspecten naar voren gekomen die er volgens hen aan bijdragen dat het betreffende kind zich na de komst in het IKC goed heeft ontwikkeld. Een deel van deze kenmerken zijn specifiek voor een IKC. Voor een deel gaat het echter om kenmerken die ook op een 'gewone' school of kinderopvang met een goede ondersteuningsstructuur aangetroffen kunnen worden, wanneer daar zij-instromende leerlingen binnenkomen die op een vorige school zijn vastgelopen. Dat zijn de volgende aspecten.

Aspecten die ook kenmerkend kunnen zijn voor regulier onderwijs of reguliere kinderopvang

Dat zijn in de eerste plaats kenmerken als het goed geïnformeerd zijn over de geschiedenis en de behoeften van het kind, elk kind goed leren kennen, zorgen voor 'warme overdracht' vanuit de vorige school of opvang. Warme overdracht is een mondelinge toelichting op schriftelijke informatie (op basis van toetsen, observaties en dergelijke) die afkomstig zijn van de vorige school of de kinderopvang. Andere kenmerken die ook op andere scholen kunnen worden aangetroffen en niet specifiek zijn voor een IKC, hebben betrekking op pedagogische waarden, zoals ouders en kinderen het gevoel geven dat ze gezien worden, zich welkom voelen, kinderen een gevoel van veiligheid geven, investeren in een goede relatie met het kind, geloof in ontwikkeling, goed kijken naar de behoeften van het kind en zorgen voor goed contact met de ouders en ervoor zorgen dat ouders geïnformeerd zijn.

Kenmerken specifiek voor IKC's

Een ander deel van de bevindingen heeft betrekking op de manier waarop (de onderzochte) IKC's werken en die niet zo gauw op een 'gewone' school of kinderopvang aangetroffen zullen worden. Dit zijn de aspecten die de meerwaarde van het IKC-zijn laten zien. Het gaat om:

Betrokkenheid van een heel team, gezamenlijke verantwoordelijkheid

Kenmerkend voor een IKC is dat het hele team betrokken is bij een kind, inclusief de pedagogisch medewerkers, de aanwezige jeugdhulpverleners en bijvoorbeeld ook de conciërge. Op reguliere scholen of kinderopvang is de intake vaak beperkt tot, in het geval van de kinderopvang, de verantwoordelijke pedagogisch medewerker en/of leidingevende of, in het geval van het onderwijs, de leerkracht bij wie het kind in de groep komt en de ib'er en soms de directeur. Op het IKC is iedereen van het begin af aan betrokken en kijkt wat hij of zij vanuit de eigen expertise kan bijdragen. In de woorden van de ouders staat de leerkracht er niet alleen voor; meerdere volwassenen kennen hun kind en zijn betrokken bij hun ontwikkeling. Het voelt voor ouders duidelijk als één team en gedeelde verantwoordelijkheid.

Aanwezigheid van eigen hulpverleners

Kinderen die extra ondersteuning nodig hebben krijgen hulp, op het kindcentrum en zoveel mogelijk in de groep. Ouders noemen bijvoorbeeld de aanwezigheid van jeugdhulp en fysiotherapie. Vragen rond gedrag en ontwikkeling van kinderen worden vroegtijdig onderkend en deskundig opgepakt. Indien nodig werken de (aan het IKC verbonden) jeugdhulpverleners mee.

Zoeken naar manieren die aansluiten bij het kind, ook als dat buiten de gewone routine/ verwachtingen valt

IKC's zijn er op uit te ontdekken hoe een kind zich het meest veilig voelt en tot leren komt. Bijvoorbeeld door een aangepast dagritme (halve dagen naar school laten komen in plaats van de hele dag), of te zoeken naar hulpmiddelen, zoals pictogrammen om zich uit te drukken, foto's van thuis om op terug te kunnen grijpen, een kaartje dat een kind kan gebruiken als signaal voor de juf dat het zich niet prettig voelt, toestaan dat het kind begint met blokletters schrijven, accepteren dat een kind opdrachten in een andere volgorde maakt. Hierin komt tot uiting dat medewerkers werken vanuit dezelfde kernwaarden en visie op de wijze waarop kinderen zich ontwikkelen.

Deze visie vertaalt zich naar keuzes en werkwijzen in de praktijk van alledag. Niets is ‘vreemd’, alles mag, zolang het resultaat is dat een kind zich veilig voelt en tot leren komt.

Eerst inzoomen op wat sociaal-emotioneel nodig is

IKC’s zoomen eerst in op wat een kind op sociaal-emotioneel vlak nodig heeft alvorens zich te richten op het leren. Ze durven daarmee te wachten tot het kind daaraan toe is. Dat is ook mogelijk, omdat de IKC’s geen strak leerstofprogramma hanteren voor iedereen, maar een grote variëteit bieden in leerroutes en kinderen er in eigen tempo kunnen werken.

Ook op cognitief gebied maatwerk bieden

IKC’s bieden ook op cognitief gebied maatwerk. Ook dit is mogelijk vanwege het kunnen differentiëren naar leertempo en leerroute. Soms is de werkwijze breed ingezet, over alle vakken heen, soms is het maatwerk wat beperkter mogelijk, bijvoorbeeld alleen op taal en rekenen.

Leeftijds-heterogene groepen

Er wordt gewerkt met heterogene leeftijdsgroepen en de IKC’s zijn de hele dag open. Kinderen komen door de hele dag heen kinderen van verschillende leeftijden tegen. Dat bevordert de mogelijkheid om contacten te leggen, ook met kinderen die niet direct tot de eigen leeftijdsgroep behoren.

Meer en gevarieerd leren

De IKC’s bieden in vergelijking met een reguliere school een rijke speelleeromgeving met een breed aanbod en veel leeractiviteiten (ouders noemen bijvoorbeeld muziek, koken, vreemde talen). Daarbij is het kindcentrum zoals gezegd de hele dag open, waarbij de dagindeling zich kenmerkt door een goede balans van inspanning en ontspanning, bewegen en stilzitten. Dit stimuleert dat kinderen méér en meer gevarieerd kunnen leren en dat ook kinderen met specifieke ondersteuningsbehoeften voldoende ontwikkelingsmogelijkheden krijgen.

4.3 Conclusies

We concluderen dat ouders en kinderen over het algemeen (heel) positief zijn over de overstap naar het IKC.

Dat heeft deels te maken met de overstap zelf. De kinderen kwamen in een nieuwe omgeving terecht, waar ze positief werden ontvangen en benaderd en met een schone lei konden beginnen. Dat is niet per se kenmerkend voor een IKC. Maar dat ouders positief zijn en kinderen zich goed hebben kunnen ontwikkelen heeft daarnaast te maken met kenmerken die wel specifiek zijn voor een IKC.

We constateren dan ook dat de verwachting uitkomt dat (voorhoede)IKC's meerwaarde blijken te hebben voor leerlingen die elders zijn vastgelopen.

Literatuur

Balledux, M., Doornenbal, J., Fukkink, R., Spoelstra, J., van Verseveld, M., & van Yperen, T. (2017). ***Inclusie door interprofessionele samenwerking; Resultaten van de proeftuinen van PACT.*** *Amsterdam: Kinderopvangfonds.*

Grinten, M. van der, Kieft, M., Kooij, D., Bomhof, M. & Van den Berg, E. (2019). ***Samenwerking in beeld 2 Basisscholen, kinderopvang en kindcentra: de stand van het land 2019.*** *Utrecht: Oberon.*

Veen, A, Ledoux,, G., Emmelot, Y & Gevers, M. (2018). ***Integrale kindcentra over wat hen kenmerkt.*** *Amsterdam: Kohnstamm Instituut. Rapport 1021.*

PACT voor kindcentra

Dit onderzoek is gefinancierd door
HETKINDEROPVANGFONDS
in het kader van het programma PACT voor Kindcentra.
www.pactvoorkindcentra.nl